

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ»

ДРОЗД ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 336.71-044.922(477)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ
БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в ДВНЗ «Університет банківської справи» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор,
Кузнєцова Анжела Ярославівна
Державний вищий навчальний заклад
«Університет банківської справи»,
ректор

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Коваленко Юлія Михайлівна,
Університет державної фіскальної
служби України, професор кафедри
фінансових ринків

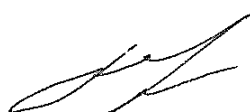
кандидат економічних наук
Онищенко Юлія Ігорівна,
Одеський національний економічний
університет, доцент кафедри
банківської справи

Захист відбудеться 26 червня 2019 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.883.01 в ДВНЗ «Університет банківської справи» за адресою: 04070, м. Київ, вул. Андріївська 1, ауд. 205.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Університет банківської справи» за адресою: 04119, м. Київ, вул. Білоруська, 17.

Автореферат розісланий 24 травня 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

І.М. Боярко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний стан функціонування вітчизняного банківського сектору віддзеркалює проблеми, що накопичувались протягом усього періоду незалежності України. Посилення дисбалансів в економіці, відсутність якісних структурних реформ у всіх секторах економіки, недостатній розвиток банківського сектору порівняно з розвиненими країнами призводять до зниження ефективності його функціонування та негативно впливають на досягнення фінансової стабільності в Україні. Зазначене вплинуло на запровадження регулятором перетворень у банківському секторі за рахунок жорсткої політики його «очищення» від неплатоспроможних банків, метою якої є досягнення ним високого рівня фінансової стійкості. Такі заходи спрямовані на трансформацію вітчизняного банківського сектору. Водночас, радикальний характер їх запровадження, часова обмеженість, а також суттєва девальвація національної грошової одиниці загострили проблему низької довіри економічних агентів до банків, що негативно впливає на прибутковість та ефективність банківського сектору.

Разом з тим, значущість забезпечення банками економічного зростання країни вимагає подальшої трансформації вітчизняного банківського сектору. Наразі в Україні прослідковується низька ефективність його організаційно-функціональної трансформації, що супроводжується нестабільним і розбалансованим характером його функціонування, а також недостатність дієвих регуляторних заходів, спрямованих на управління його трансформацією.

Дослідженням проблематики функціонування банківського сектору економіки України в сучасних умовах та питанням удосконалення діяльності банків присвячено праці відомих вітчизняних учених: О. Барановського, З. Васильченко, О. Вовчак, О. Дзюблюка, А. Дроб'язка, О. Константинової, А. Кузнецової, В. Міщенко, С. Міщенко, А. Мороза, С. Науменкової, Р. Пустовійта, С. Реверчука, М. Савлука, Т. Смовженко, А. Степаненка, Н. Швець та ін. Структурна побудова банківських систем та специфічні особливості функціонування банківських секторів різних країн світу стали предметом дослідження відомих закордонних учених і дослідників, серед яких: В. Поляков, Х. Рахді, А. Турбанов, А. Тютюнник, Р. Щенін. Питання впливу глобалізаційних процесів та інтеграції фінансових ринків на функціонування національного банківського сектору досліджуються такими відомими вітчизняними та зарубіжними вченими, як: В. Геєць, О. Козьменко, В. Корнєєв, О. Лаврушин, Б. Шолтес, О. Чуб та ін. Дослідженням ефективності діяльності банків та функціонування банківського сектору займалися такі вітчизняні вчені, як Л. Примостка, А. Герасимович, Г. Карчева, В. Коваленко, а також іноземні науковці, зокрема, І. Ансофф, Р. Акофф, П. Роуз, Дж. Сінкі. Окремі аспекти трансформації банківського сектору досліджували Д. Валько, М. Гасюк, О. Другов, Ю. Коваленко, Л. Мезенцева, Ю. Онищенко, Б. Пшик, Р. Слав'юк.

Незважаючи на значну кількість вітчизняних та зарубіжних напрацювань, у науковій літературі бракує досліджень, присвячених обґрунтуванню безпосередньо організаційно-функціональної трансформації банківського сектору як процесу, спрямованого на якісні зміни в його організації та функціях. Важливість вирішення окреслених проблем та недостатнє їх висвітлення в наукових працях зумовили вибір

теми дисертації, постановку мети та комплексу взаємоузгоджених завдань для її досягнення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до пріоритетних напрямів наукових досліджень ДВНЗ «Університет банківської справи». Зокрема, у науково-дослідній темі «Місце та роль банківської системи в забезпеченні фінансової безпеки України» (номер державної реєстрації 0117U004520) використано авторське теоретико-методологічне обґрунтування напрямів трансформації банківського сектору з урахуванням її організаційно-функціонального характеру, а також результати аналізу функціонування вітчизняного банківського сектору та особливостей його організаційно-функціональної трансформації; у науково-дослідній темі «Розроблення Стратегії підвищення фінансової грамотності населення та механізмів її реалізації в Україні» (номер державної реєстрації 0114U003951) застосовано сформовані автором аналітичні висновки щодо сучасного стану розвитку банківського сектору України, які отримані в процесі визначення особливостей його організаційно-функціональної трансформації, та пропозиції щодо підвищення фінансової грамотності населення як чинника, що зумовлює підвищення якості організаційно-функціональної трансформації банківського сектору.

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методологічних засад, розвиток методичних підходів та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності організаційно-функціональної трансформації вітчизняного банківського сектору.

Для досягнення визначеної мети в роботі поставлено та вирішено такі завдання:

- розвинути підходи до визначення сутності, видів та особливостей трансформації в банківському секторі;
- обґрунтувати напрями організаційно-функціональної трансформації банківського сектору;
- визначити форми організаційно-функціональної трансформації банківського сектору;
- здійснити оцінку функціонування вітчизняного банківського сектору в умовах його організаційно-функціональної трансформації;
- проаналізувати прибутковість вітчизняного банківського сектору з використанням методики декомпозиційного аналізу (факторної моделі Дюпона) в умовах організаційно-функціональної трансформації банківського сектору;
- виявити вплив заходів НБУ з реформування банківського сектору на його організаційно-функціональну трансформацію;
- розвинути методичний підхід до оцінки рівня організаційно-функціональної трансформації банківського сектору як складової системи заходів з підвищення її ефективності;
- розробити пропозиції щодо напрямів удосконалення організаційно-функціональної трансформації вітчизняного банківського сектору;
- визначити та обґрунтувати інструменти підвищення ефективності організаційно-функціональної трансформації банківського сектору.

Об'єктом дослідження є процес організаційно-функціональної трансформації банківського сектору економіки України.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади, методичні підходи та практичні аспекти організаційно-функціональної трансформації банківського сектору економіки.

Методи дослідження. При проведенні дослідження використано такі загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання: історичний та аналітичний (при визначенні сутності трансформації банківського сектору, виокремленні її класифікаційних ознак та різновидів, визначенні організаційно-функціональної трансформації банківського сектору, напрямів та форм такої трансформації), аналізу та синтезу (при оцінці функціонування вітчизняного банківського сектору в умовах його організаційно-функціональної трансформації, здійсненні декомпозиційного аналізу прибутковості вітчизняного банківського сектору в умовах його організаційно-функціональної трансформації; виявленні впливу заходів НБУ з реформування банківського сектору на його організаційно-функціональну трансформацію; розвитку методичного підходу до оцінки рівня організаційно-функціональної трансформації банківського сектору як складової системи заходів з підвищення її ефективності), абстрагування та логічної інтерпретації (при уточненні фундаментальних категорій дослідження), економіко-математичного моделювання (при розрахунку рівня організаційно-функціональної трансформації банківського сектору), системно-структурний (при розробці пропозицій з напрямів удосконалення організаційно-функціональної трансформації вітчизняного банківського сектору, інструментів підвищення ефективності організаційно-функціональної трансформації банківського сектору).

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти з питань регулювання банківської діяльності, офіційні дані Національного банку України, Державної служби статистики України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Міністерства фінансів України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Державної служби фінансового моніторингу України, Світового банку, матеріали Асоціації українських банків, Незалежної асоціації банків України, Європейського банку реконструкції та розвитку, Європейського центрального банку, Федеральної резервної системи США, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, періодичні видання, звітна документація банків, Інтернет-ресурси та розрахунки автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в поглибленні теоретичних засад та обґрунтуванні науково-методичних підходів щодо підвищення ефективності організаційно-функціональної трансформації банківського сектору економіки.

Основні результати дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому:

вперше:

- запропоновано методичний підхід до оцінки рівня організаційно-функціональної трансформації банківського сектору на основі введення узагальненого індикативного показника, який базується на п'яти кількісних показниках, зважених на відповідні коефіцієнти вагомості. Такими показниками є: абсолютна зміна кількості діючих банків порівняно з попереднім роком; відношення банківських кредитів до ВВП у поточному році; відносна зміна обсягів залучених банками депозитів порівняно з попереднім роком; відношення власного капіталу

банківського сектору до ВВП у поточному році; обсяг фінансового результату банківського сектору. Реалізація запропонованого підходу дає можливість регулятору визначити трансформаційний стан банківського сектору, за якого доцільно запроваджувати заходи з раннього реагування та формувати стратегію подальших дій на відповідний період;

удосконалено:

- науково-методичний підхід до визначення сутності організаційно-функціональної трансформації банківського сектору, який, на відміну від існуючих, конкретизує її організаційно-функціональний характер та ґрунтується на її тлумаченні як процесу, що включає взаємопов'язані зміни у функціях та організації функціонування банківського сектору, що в сукупності забезпечують його стійкий розвиток. Зазначений науково-методичний підхід дозволяє розробити комплекс покрокових заходів з управління організаційно-функціональною трансформацією банківського сектору;

- обґрунтування змісту стабілізаційної функції банківського сектору з огляду на акцентування уваги на її соціально-стабілізаційному характері, що передбачає підтримання високого рівня довіри населення та інших економічних агентів до банків, забезпечення захисту прав вкладників та кредиторів банків. Такий підхід дозволяє банкам більш зважено враховувати ризики, які виникають у процесі здійснення банківської діяльності, та підтримувати високий рівень довіри економічних агентів до банківського сектору;

визначення понять:

«банківський сектор економіки», яке, на відміну від існуючих, розглядається з урахуванням особливостей, умов та зв'язків, за яких він формується та функціонує, зокрема, за рахунок об'єднання банків тимчасовим системним зв'язком (який охоплює партнерський, кореспондентський та клієнтський зв'язки), що виникає при пропозиції специфічних банківських продуктів і фінансових послуг. Його застосування поглиблює теоретичні засади банківської діяльності;

«трансформація банківського сектору» внаслідок її розгляду як еволюційно-реформаторського процесу якісних та кількісних перетворень у всіх сферах функціонування банківського сектору. Такий підхід сприяє формуванню розуміння спрямованості та якості перетворень у банківському секторі, зумовлених його трансформацією;

набули подальшого розвитку:

- обґрунтування системи заходів із підвищення ефективності організаційно-функціональної трансформації банківського сектору, яка, на відміну від існуючих, включає оцінку рівня організаційно-функціональної трансформації банківського сектору (з використанням узагальненого індикативного показника); стимулювання дії чинників, які супроводжують трансформацію («індикаторів прискорення») та визначають її тривалість. Запропонована система заходів може бути використана регулятором як інструмент стратегічного планування;

- науково-методичні підходи до визначення стану організаційно-функціональної трансформації банківського сектору з використанням SWOT-аналізу та моделі Дюпона, що дозволяє чітко ідентифікувати характер перетворень у банківському секторі.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що одержані результати та пропозиції щодо трансформації структури та джерел запозичень банками коштів, активного використання синдикуваного кредитування для фінансування великих проектів, участі банків у проектах щодо підвищення фінансової грамотності, використовуються в практичній діяльності АТ «АЛЬФА-БАНК» (довідка від 22.02.2019 № 18095-42-166350). Рекомендації щодо посилення ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу, в тому числі за рахунок налагодження обміну інформацією між банками в межах банківської асоціації про ризикованих клієнтів та формування міжбанківської бази даних таких клієнтів, використано в практичній діяльності Незалежної асоціації банків України (довідка від 22.02.2019 № 6043-22/02). Пропозиції щодо напрямів удосконалення банками ризик-орієнтованого підходу у фінансовому моніторингу та валютному нагляді використовуються в практичній діяльності НБУ (довідка 28.02.2019 № 25-0006/11566).

Теоретичні положення та окремі методичні розробки дисертації використовуються в навчальному процесі ДВНЗ «Університет банківської справи» при викладанні дисциплін «Центральний банк та грошово-кредитна політика», «Банківське регулювання і нагляд», «Банківська система», «Гроші і кредит» (довідка від 06.03.2019 № 12-134/400).

Особистий внесок здобувача. Усі результати дослідження, які викладені в дисертації та виносяться на захист, отримані автором самостійно та є його науковим доробком. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті положення, які є результатом особистих досліджень автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертаційної роботи оприлюднені автором на 7 всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених ДВНЗ «Університет банківської справи» «Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України» (м. Київ, 2014, 2015, 2018 рр.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд» (м. Запоріжжя, 2014 р.); XV Міжнародній науковій конференції аспірантів та студентів «Фінансові та обліково-аналітичні аспекти розвитку економічних систем» (м. Львів, 2015 р.); XII Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Інтеграція України у європейський та світовий фінансовий простір» (м. Львів, 2016 р.); XIX Міжнародній науковій конференції молодих вчених, аспірантів та студентів Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи» «Проблеми розвитку фінансово-кредитної системи» (м. Львів, 2019 р.).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано у 14 наукових працях, серед яких 5 статей у наукових фахових виданнях, які входять до наукометричних баз даних (з яких: 1 стаття – до наукометричної бази даних Web of Science, 4 статті – у періодичних наукових виданнях, що входять до Index Copernicus), 2 – у зарубіжних періодичних наукових виданнях (з яких: 1 – у виданні, що індексується у наукометричній базі даних Scopus), 7 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Загальний обсяг опублікованих робіт складає 6,28 друк. арк., із них особисто автору належить 5,64 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 254 сторінки. Робота містить 11 таблиць і 15 рисунків, із яких 2 – на окремих сторінках, 18 додатків (на 52 сторінках). Список використаних джерел налічує 231 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету й завдання дисертації, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами та темами, розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів, вказано особистий внесок здобувача, зазначено стан апробації.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади організаційно-функціональної трансформації банківського сектору економіки»** розвинуто підходи до визначення сутності, видів та особливостей трансформації в банківському секторі; обґрунтовано сутність організаційно-функціональної трансформації банківського сектору та її напрями; визначено форми організаційно-функціональної трансформації банківського сектору.

Численні теоретико-методологічні напрацювання вчених та дослідників засвідчують відсутність єдиного підходу до визначення сутності трансформації та її природи. При цьому трансформація набула широкого наукового та практичного застосування для опису фундаментальних перетворень/змін як на рівні економічної системи, так і окремого сектору економіки.

З метою визначення сутності та особливостей трансформації в банківському секторі економіки досліджено теоретико-методологічні підходи до визначення трансформації, зокрема, у фінансовій та банківській системі, а також підходи до визначення безпосередньо банківського сектору економіки.

На наш погляд, банківський сектор (далі - БС) є окремим сектором економіки, що формується шляхом: чіткої регламентації банківської діяльності; дозвільного характеру на її здійснення; об'єднання банків тимчасовим системним зв'язком, що виникає при пропозиції специфічних банківських продуктів.

Ураховуючи багатогранність трансформації, зокрема, як еволюційного явища, спрямованого на розвиток та якісні фундаментальні перетворення, визначено, що трансформація БС є еволюційно-реформаторським процесом, спрямованим на якісні та кількісні перетворення у всіх аспектах функціонування БС, які в сукупності забезпечують його ефективність та еволюцію банківської діяльності. Такий процес передбачає розвиток та вдосконалення: економічних відносин, які виникають між банками та економічними агентами в процесі здійснення банківської діяльності; інституційної структури БС, принципів організації та діяльності банків, а також моделей їх розвитку; виконання банківським сектором його функцій.

Обґрунтовано, що особливостями трансформації БС є: фундаментальні зміни в попередньо стійкій та тривалій системі відносин між БС та економічними агентами; модифікація основних якісних і кількісних характеристик функціонування БС; еволюційно-радикальний характер перетворень у БС; наявність трансформаційного

потенціалу БС; наявність комплексу позитивних і негативних перетворень, які зумовлюють появу трансформаційної нестабільності, трансформаційного падіння, трансформаційної кризи та їх частоту; залежність ефективності трансформації БС від інституційної спроможності центрального банку, його політичної незалежності та якості рішень.

Акцентовано увагу на чинниках, які призводять та супроводжують трансформацію БС, з огляду на те, що вони впливають як на розвиток трансформаційного потенціалу БС, так і на тривалість трансформації БС.

Здійснено класифікацію трансформації БС за різними класифікаційними ознаками та виокремлено її види (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація різновидів трансформації БС

Класифікаційні ознаки	Різновиди трансформації БС
Напрямок проведення	організаційна; функціональна; інноваційна
Характер	кількісна, яка приводить до якісних змін; якісна
Спосіб здійснення	реформаторсько-радикальна; природно-еволюційна; еволюційно-реформаторська (комбінована)
Передумови	зумовлена внутрішніми чинниками; зумовлена зовнішніми чинниками
Тип	умов функціонування БС; ролі БС в економіці; економічних відносин, які виникають між банками та економічними агентами в процесі акумулювання коштів, кредитування, розрахунково-касового обслуговування, введення рахунків та переказу коштів, здійснення управління ризиками (кредитними, валютними, операційними, репутаційними, комплаєнс-ризиками, ризиками відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового ураження); інституційної структури БС, принципів організації та діяльності банків, видів банків, форм їх власності, розмірів, моделей розвитку банків; виконання БС емісійної, трансформаційної та стабілізаційної функцій
Рівень реалізації фундаментальних змін	трансформація мікросередовища; трансформація мезосередовища; трансформація макросередовища; трансформація метасередовища; трансформація мегасередовища
Результат змін	структурна; параментрична; технологічна; функціональна
Векторність	перманентна (в рамках обраного вектора трансформації); дискретна (зміна вектора трансформації)
Ефективність	швидка; прискорена; повільна
Прогнозованість	прогнозована; непрогнозована
Ступінь зрушень	кардинальна; суттєва (істотна, ґрунтовна); помірна
Використання можливостей	пов'язана з використанням наявних можливостей; пов'язана з нарощуванням можливостей; пов'язана зі створенням якісно нових можливостей
Форми	пов'язана з реструктуризацією БС (стихійною та реформаторською); пов'язана з реформуванням БС регулюючими органами (зокрема, центральним банком); пов'язана з інноваційними оновленнями функціонування БС, зумовленими розвитком інформаційних технологій та процесів

Джерело: складено автором

Беручи до уваги напрями та типи трансформації БС, запропоновано виокремлення організаційно-функціональної трансформації БС (далі – ОФТ БС) як

системи взаємопов'язаних змін в організації та функціях банківської діяльності, які в сукупності забезпечують трансформацію БС та досягнення ним високого рівня стійкості, попередження кризових явищ під впливом тенденцій як на світовому фінансовому ринку, так і національному, та нівелюють їх негативні наслідки.

У роботі розкрито напрями ОФТ БС, до яких належать організаційний та функціональний. Організаційний напрям ОФТ БС включає зміни в організації БС та в його регулюванні. В межах дослідження організаційного напрямку ОФТ БС посилену увагу зосереджено на дослідженні інституційної структури БС, принципів його побудови (універсалізації чи сегментування), видів банків (універсальних і спеціалізованих (інвестиційних, іпотечних, ощадних), адже зміни в них найбільш яскраво відображають організаційну трансформацію БС.

Функціональний напрям ОФТ БС передбачає перетворення функцій БС та його ролі. Такі зміни є ґрунтовнішими, ніж організаційні, враховуючи їхню природу. Функції БС, у т.ч. банків, формувались упродовж тривалого розвитку економічних відносин. Автором досліджено функції БС (емісійну, трансформаційну та стабілізаційну) та акцентовано увагу на зростаючій соціальній ролі БС. Окрему увагу зосереджено на визначенні стабілізаційної функції БС через її соціально-стабілізаційний характер, який розкриває те, що БС своєю діяльністю має підтримувати високий рівень довіри населення та інших економічних агентів до банків, забезпечувати захист прав вкладників і кредиторів банків за рахунок оптимального відношення прибутку та ризику у власній діяльності, участі у розробці законів та нормативно-правових актів, що регламентують банківську діяльність, а також змін до них (зокрема, через банківські асоціації).

На нашу думку, ОФТ БС супроводжується: реструктуризацією/реорганізацією (стихійною – за бажанням банків; реформаторською – внаслідок реформ наглядових органів); реформуванням організаційних і функціональних аспектів ведення банківської діяльності; інноваційними оновленнями в БС.

Узагальнено, що формами організаційної трансформації БС є: зміни принципу побудови БС; трансформація порядку створення, організації та припинення діяльності універсальних і спеціалізованих банків; трансформація системи нагляду та регулювання за банками; перерозподіл БС за критерієм походження капіталу банків (зміни у співвідношенні державного, приватного вітчизняного та іноземного капіталу); трансформація бізнес-моделі розвитку БС, видів банківських операцій, послуг, продуктів; зміна впорядкованості БС. Формами функціональної трансформації БС є: зміни у функціях БС; трансформація ролі та пріоритетів БС; зміна механізму виконання БС його функцій.

У другому розділі **«Особливості організаційно-функціональної трансформації банківського сектору економіки України»** здійснено оцінку функціонування вітчизняного БС в умовах його ОФТ; проаналізовано прибутковість БС України з використанням методики декомпозиційного аналізу в умовах його ОФТ; виявлено вплив заходів НБУ з реформування БС на його ОФТ.

За результатами SWOT-аналізу функціонування вітчизняного БС виявлено ключові недоліки у його функціонуванні, зокрема:

- недостатній рівень розвитку БС України порівняно з економічно розвиненими країнами (гранично низькі значення відношення активів і капіталу вітчизняного БС до ВВП України, що у 2018 р. становили 53,7% і 4,4% та впродовж

2014-2018 рр. мали тенденцію до зниження; гранично низькі значення відношення кредитів і депозитів БС до ВВП, що становили 30,1% та 25,6% та впродовж 2014-2018 рр. також мали тенденцію до зниження);

- підвищенні ризики реструктуризації БС України (суттєве скорочення кількості діючих банків: упродовж 2014-2018 рр. БС скоротився вдвічі (станом на 01.01.2019 в Україні діє 78 банків); суттєве зростання обсягу державного капіталу у вітчизняному БС, що зумовлено націоналізацією АТ «КБ «ПРИВАТБАНК»; високий рівень концентрації капіталу державних банків; тривалий період нестабільної діяльності БС, пов'язаної з низькою якістю активів);

- неефективний перерозподіл і трансформація залучених БС коштів між економічними агентами (наявність тенденції до спрямування БС залученого короткострокового ресурсу для середньо- та довгострокового кредитування; переважаюче кредитування суб'єктів господарювання з метою поповнення обігових коштів; концентрація кредитування в Київській (у т. ч. м. Київ) і Січеславській обл. та незначний обсяг кредитування інших регіонів; переважаюче кредитування оптової та роздрібної торгівлі (понад 30%).

Разом з тим, акцентовано увагу, що негативно на функціонування БС впливає накопичення дисбалансів в економіці України та відсутність структурних реформ, спрямованих на забезпечення економічного зростання. Зазначене проявляється через: низькі темпи розвитку малого та середнього бізнесу та зростання економіки загалом; хронічний дефіцит поточного рахунку платіжного балансу України; велику частку тіньової економіки (понад 40-60%); розвиток монополій (державних та приватних); високий рівень корупції; високий рівень бідності, низький рівень життя; значний обсяг зовнішнього та внутрішнього державного боргу).

Відповідно до результатів декомпозиційного аналізу прибутковості вітчизняного БС в умовах його ОФТ, у т.ч. різних груп банків за походженням їх капіталу, виявлено суттєві проблеми в якості менеджменту банків, що впливають на характер їх діяльності. Зокрема, висока волатильність фінансового результату банків свідчить про розбалансований та нестабільний характер у отриманні БС прибутку; показники прибутковості (ROA та ROE) впродовж 2014-2017 рр. набували від'ємного значення (крім групи банків з вітчизняним приватним капіталом); формування банками достатньо ризикової структури балансу (мультиплікатор капіталу); зменшення доходності активів як по БС, так і по групі банків з державною участю, зокрема, внаслідок значних обсягів вкладень останніх в ОВДП.

Додатково виявлено вплив реформ НБУ у вітчизняному БС на його ОФТ та обґрунтовано, що зміни, ініційовані регулятором упродовж 2014-2018 рр., забезпечують якісні перетворення в організації та функціонуванні БС в Україні та впливають на досягнення ним ефективності, про що свідчать тенденції щодо відновлення прибутковості БС (рис. 1).

До стратегічно важливих заходів, здійснених НБУ у 2014-2018 рр., віднесено:

1. Впровадження принципів прозорості в БС за рахунок встановлення вимог щодо розкриття банками структури власності та їх реального кінцевого бенефіціарного власника (контролера), прозорості та законності джерел походження коштів, які вносяться до статутного капіталу банків.

2. Виявлення реальних обсягів кредитування банками пов'язаних з банками осіб; взаємодія НБУ з банками в процесі приведення останніми кредитної діяльності у відповідність до нормативних значень.

3. Запровадження пруденційного ризик-орієнтованого банківського нагляду, у т.ч. у сфері фінансового моніторингу.

4. Розширення комунікації НБУ з БС, населенням, іншими економічними агентами, міжнародною спільнотою, зокрема, з метою підвищення довіри населення до БС, фінансової грамотності та фінансової інклюзії.

5. Поглиблення соціальної відповідальності банків перед вкладниками та кредиторами завдяки запровадженню вимог до створення банками життєздатних бізнес-моделей.

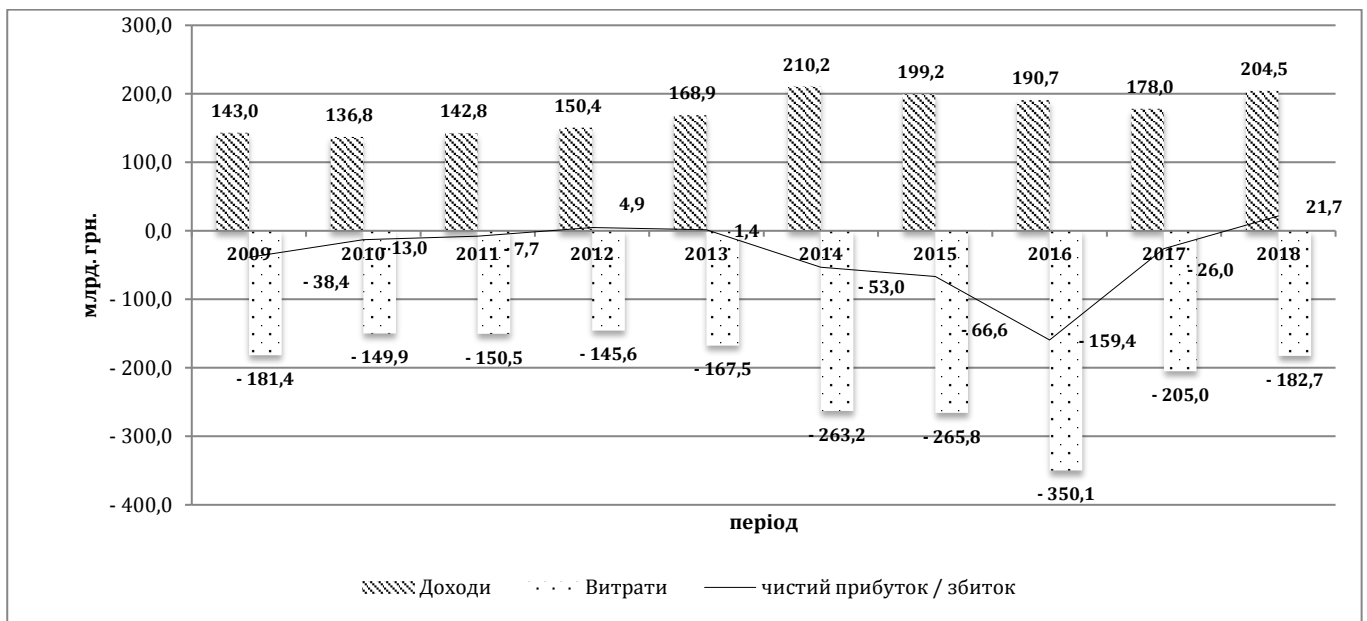

Рис. 1. Динаміка доходів, витрат та результатів діяльності БС України в 2009-2018 рр., млрд. грн.

Джерело: побудовано на основі опрацювання статистичних даних НБУ про доходи та витрати БС

Зазначене надало змогу узагальнити характерні особливості ОФТ БС в Україні:

- реформаторський спосіб змін у вітчизняному БС, ініційованих регулятором, та, водночас, слабкий еволюційний характер перетворень у БС;

- концентрація ризиків упродовж усього періоду становлення та розвитку БС, що формує підґрунтя для трансформаційної нестабільності та кризи й призводить до зростання тривалості ОФТ БС;

- неефективне реагування на недоліки у діяльності банків безпосередньо їхнім топ-менеджментом, недостатня участь акціонерів під час встановлення вектору діяльності та життєздатності моделі розвитку банків;

- адаптаційний характер перетворень у БС до реальних економічних умов в Україні, що проявляється через суттєвий лаг між регіональним розвитком, недостатнім рівнем кредитування населення, обмеженістю довгострокового ресурсу, перетікання залученого банками капіталу в кредитування суб'єктів господарювання на поточні потреби.

У третьому розділі «Підвищення ефективності організаційно-функціональної трансформації вітчизняного банківського сектору» розвинуто методичний підхід до оцінки рівня ОФТ БС як складової системи заходів з підвищення її ефективності; розроблено пропозиції щодо напрямів удосконалення ОФТ БС; визначено та обґрунтовано інструменти підвищення її ефективності.

Запропоновано методичний підхід до оцінки рівня ОФТ БС на основі введення узагальненого індикативного показника (Пофт), який розраховується як сума значень щорічних індикативних показників, зважених на відповідні коефіцієнти їх вагомості, за такою формулою:

$$\text{Пофт} = \text{Пзм} \times 0,1 + \text{Пкр} \times 0,3 + \text{Пдеп} \times 0,2 + \text{Пкап} \times 0,1 + \text{Пфр} \times 0,3, \text{ де}$$

Пзм	–	показник абсолютної зміни кількості діючих банків порівняно з попереднім роком;
Пкр	–	показник, що характеризує відношення банківських кредитів до ВВП у поточному році;
Пдеп	–	показник відносної зміни обсягів залучених банками депозитів порівняно з попереднім роком;
Пкап	–	показник, що характеризує відношення власного капіталу банків до ВВП у поточному році;
Пфр	–	показник обсягу фінансового результату банків у поточному році
0,1; 0,2; 0,3	–	коефіцієнти вагомості індикативних показників

Для сумірності індикативних показників введено бальну шкалу, відповідно до якої діапазнам значень кожного показника присвоєно відповідні бали (табл. 2). Пофт може набувати значення від 1 до 5, з яких 1 бал – максимально позитивне значення показника, яке свідчить про максимально ефективне функціонування та організацію БС, а 5 балів – максимально негативне значення показника, яке свідчить або про максимально неефективне функціонування та організацію БС, або про перебування БС в умовах активних трансформаційних змін.

Таблиця 2

Бальна оцінка діапазонів значень індикативних показників

Пзм, Пкр, Пдеп, Пкап, Пфр

Ба ли	Діапазони значень				
	Пзм, од.	Пкр, %	Пдеп, %	Пкап, %	Пфр, млрд. грн.
1	від 0 до 1	від 100 і більше	від 16 і більше	від 12 і більше	10 і більше
2	від 2 до 5	від 90 до 100	від 8 до 15	від 10 до 12	від 0 до 10
3	від 6 до 10	від 80 до 90	від 1 до 8	від 7 до 10	від 0 до -2
4	від 11 до 20	від 60 до 80	від 0 до -5	від 3 до 6	від -3 до -5
5	від 21 і більше	від 0 до 60	від -6 і більше	від 0 до 3	від -6 і більше

Джерело: розробка автора

З метою посилення/послаблення дії того чи іншого індикативного показника введено коефіцієнти їх вагомості. Такі коефіцієнти зумовлюють позицію автора щодо важливості кожного показника у формулі розрахунку Пофт. Найбільш важливими при розрахунку Пофт є показники, які можуть свідчити про ефективність/неефективність функціонування та організації БС, а саме: показник відношення банківських кредитів до ВВП (Пкр, %); показник фінансового

результату банків (Пфр, млрд. грн.). У роботі розраховано значення показника Пофт за період з 2003 до 2018 рр. та отримано такі результати (табл. 3).

Таблиця 3

Результати розрахунку Пофт вітчизняного БС за 2003-2018 рр.

	Пзм, од.		Пкр, %		Пдеп, %		Пкап, %		Пфр, млрд. грн.		Пофт
	од.	бал	%	бал	%	бал	%	бал	млн. грн.	бал	
2003	1	1	27,5	5	251,7	1	4,6	4	827	2	2,8
2004	2	2	29,9	5	33,2	1	5,2	4	1263	2	2,9
2005	5	2	23,4	5	60,9	1	5,6	4	2170	2	2,9
2006	5	2	50,9	5	56,1	1	7,5	3	4144	2	2,8
2007	5	2	68,1	4	73,1	1	9,3	3	6619	2	2,5
2008	9	3	77,4	3	-26,2	1	12,6	2	7304	2	2,2
2009	-2	2	78,6	3	-8,6	4	13,2	1	-31492	5	3,5
2010	-6	3	66,9	4	26,4	3	12,7	1	-13027	5	3,7
2011	0	1	60,9	4	18,3	2	11,9	2	-7708	5	3,4
2012	-1	1	57,4	5	16,1	3	12,1	1	4899	2	2,9
2013	4	2	62,2	4	17,8	2	13,2	1	1436	2	2,5
2014	-17	4	64	4	0,6	3	9,3	3	-52476	5	4
2015	-43	5	49,2	5	5,9	4	4,7	4	-71891	5	4,7
2016	-20	5	41,8	5	10,8	4	4,8	4	-158482	5	4,7
2017	-15	5	34	5	11,2	3	5,4	4	-24341	5	4,5
2018	-6	2	30,1	5	3,9	3	4,4	4	21726	2	3,3

Джерело: розраховано та складено автором на основі показників фінансової звітності банків в Україні, грошово-кредитної статистики НБУ та обсягу ВВП України

Упродовж 2014-2017 рр. значення Пофт знаходилось в діапазоні 4-5 балів, що, на нашу думку, засвідчує перебування вітчизняного БС в умовах активних трансформаційних змін. Слід відзначити, що в цей період НБУ ініціював низку заходів з реформування БС, наслідком яких стали суттєві кількісні зміни в БС. Разом з тим, в БС відбулися й якісні перетворення, про що свідчить значення показника Пофт у 2018 р. на рівні 3,3. Доведено, що показник Пофт надає змогу адекватно оцінити трансформаційний стан БС.

Обґрунтовано, що реалізація запропонованого підходу має стратегічну спрямованість та є складовою системи заходів із підвищення ефективності ОФТ БС. До окресленої системи заходів також включено інші послідовні заходи, а саме: дослідження та аналіз функціонування БС та чинників, які на нього впливають; розробка заходів з раннього реагування й удосконаленням напрямів ОФТ БС; стимулювання дії індикаторів «прискорення» ОФТ БС, які скорочують її тривалість.

Запропоновано напрями вдосконалення ОФТ БС в Україні, які спрямовані на реструктуризацію БС, зокрема, за критерієм походження капіталу банків, видами банків, їхнім розміром, діяльністю в регіонах (табл. 4).

Окрему увагу сконцентровано на практичних рекомендаціях до зменшення частки державного капіталу в вітчизняному БС та трансформації окремих державних банків в спеціалізовані. Ключові пропозиції стосуються запровадження дієвих заходів щодо «запуску» діяльності цих банків, до яких віднесено:

- 1) підвищення рівня корпоративного управління в державних банках;
- 2) трансформацію бізнес-моделі державних банків у напрямі посилення кредитування підприємств малого та середнього бізнесу;

3) трансформацію структури активів державних банків, що полягає у значному зменшенні частки ОВДП, нарощення обсягів кредитного портфеля, підвищення ефективності управління проблемною заборгованістю;

4) досягнення оптимального значення чистої процентної маржі (орієнтовно – 4,5%) завдяки зростанню частки кредитного портфеля в структурі активів державних банків;

5) перегляд процентної політики державних банків з метою зниження відсоткових ставок за кредитами та значення чистого спреду (яке наразі складає понад 20%);

б) збільшення відношення процентних активів до процентних зобов'язань шляхом нарощення процентних активів;

7) зменшення ризиковості структури балансу державних банків (показник мультиплікатора капіталу), зокрема, за рахунок нарощення власного капіталу.

Аргументовано, що на базі АТ «ОЩАДБАНК» та АТ «УКРЕКСІМБАНК» доцільно створити спеціалізовані банки – інвестиційний та експортно-імпорتنний відповідно, враховуючи поточний трансформаційний стан економіки України, низькі темпи розвитку реальної економіки, незначний розвиток підприємств малого та середнього бізнесу. При цьому їхні бізнес-моделі та характер ведення бізнесу мають бути переглянуті.

Обґрунтовано доцільність реструктуризації АТ «КБ «ПРИВАТБАНК» за рахунок залучення в його капітал капіталу іноземних фінансових організацій та вітчизняного приватного капіталу. Це сприятиме перерозподілу капіталу у БС. Для реалізації зазначеної мети запропоновано: зменшити обсяг непрацюючих активів за рахунок часткового списання безнадійної заборгованості з балансу банку; запровадити ефективне управління активами та пасивами банку за рахунок перегляду його процентної політики та моделі розвитку; зменшити обсяг ОВДП в активах банку; наростити кредитний портфель шляхом розширення кредитування підприємств малого та середнього бізнесу.

З метою якісного виконання БС трансформаційної функції запропоновано: трансформувати структуру та джерела запозичення банками коштів з метою залучення довгострокового ресурсу (випуск облігацій, залучення синдікованих кредитів, субординованого боргу); активізувати використання синдікованого кредитування для фінансування великих проектів.

Обґрунтовано доцільність використання додаткового інструментарію з метою підвищення ефективності ОФТ БС, до якого віднесено: використання системно важливих банків як «провідників» трансформаційних змін у БС; використання рефінансування банків як додаткового джерела для кредитування економіки; створення міжбанківської бази даних ризикованих клієнтів банків; запровадження ефективного ризик-орієнтованого підходу в банках, зокрема, у сфері фінансового моніторингу.

Значущість визначення системно важливих банків зумовлена не тільки необхідністю посиленого нагляду за ними з боку НБУ з метою попередження розповсюдження дестабілізуючих факторів в БС, а й тим, що такі банки є ключовими «гравцями» з реалізації трансформаційних змін у БС. Запропоновано окремі зміни до підходу НБУ до визначення системно важливих банків, зокрема,

врахування фактичної структури виданих банками кредитів, а також врахування обсягів коштів, отриманих банками від НБУ.

Таблиця 4

Пропозиції щодо напрямів удосконалення ОФТ БС України

Напрями вдосконалення ОФТ БС	Опис напрямів удосконалення ОФТ БС
1. Організаційні аспекти	
Реструктуризація БС за критерієм походження капіталу банків	Банки зі 100 % державним капіталом (орієнтовно – 20% в активах БС); банки зі 100 % іноземним капіталом (орієнтовно – 40% в активах БС); банки зі змішаним капіталом (державним, іноземним, вітчизняним приватним) (орієнтовно – 25% в активах БС); банки з вітчизняним приватним капіталом (орієнтовно – 15% в активах БС)
Реструктуризація БС відповідно до універсального/сегментованого типу його побудови	Державні спеціалізовані банки (з яких: АТ «УКРЕКСІМБАНК» – експортно-імпортний банк, АТ «ОЩАДБАНК» – інвестиційний) орієнтовно 20% в активах БС; приватні універсальні банки орієнтовно 80% в активах БС
Трансформація БС за критерієм розміру банків	Реорганізація АТ «КБ «ПРИВАТБАНК» з метою зменшення його обсягу в активах БС
Трансформація БС за критерієм діяльності банків в регіонах	Розвиток регіональних банків на базі маленьких за розміром банків у регіонах, для яких характерний низький рівень кредитування та розвитку підприємництва
Трансформація регуляторної та наглядової діяльності НБУ за БС	Запровадження Базельських рекомендацій ефективного банківського нагляду, використання міжнародного досвіду, зокрема, у сфері фінансового моніторингу; використання ризик-орієнтованого підходу під час нагляду за БС, який визначає періодичність та пріоритетність нагляду за відповідними банками за наявності високого рівня ризику; зміна підходів до нагляду за системно важливими та спеціалізованими банками (коригування нормативів, використання специфічних нормативів); розбудова ефективної системи заходів з раннього реагування на проблеми та недоліки у функціонуванні БС
Інноваційний та прогресивний характер функціонування БС	Впровадження інновацій у БС; запровадження Омні-каналних стратегій, які передбачають розвиток клієнтоорієнтованості під час пропозиції банківських операцій/послуг/продуктів у виборі найбільш зручного каналу обслуговування того чи іншого клієнта (зокрема, через Інтернет-банкінг, мобільний банкінг, персональне обслуговування); розвиток аутсорсингу в БС у сфері фінансового моніторингу в частині належного, ґрунтового та всебічного вивчення типів клієнтів, для яких характерний підвищений ризик, оцінки рівня ризику використання послуг банку з метою ML/TF шляхом розробки нових критеріїв ризику; ефективного ризик-орієнтованого аналізу фінансових операцій клієнтів
2. Функціональні аспекти	
Ефективна трансформація залучених БС коштів для кредитування прибуткових галузей економіки	Розвиток кредитування малого та середнього бізнесу; трансформація структури та джерел запозичення банками коштів (випуск облігацій, залучення синдікованих кредитів, субординованого боргу) з метою залучення довгострокового ресурсу; розвиток практики надання банками синдікованих кредитів для фінансування великих та ризикованих (для одного банку) проєктів

Джерело: розробка автора

Визначено, що рефінансування банків НБУ є інструментом підвищення ефективності ОФТ БС як додаткового джерела коштів для здійснення кредитування економіки України.

Обґрунтовано, що запровадження та використання міжбанківської бази даних ризикованих клієнтів на базі банківських асоціацій сприятиме ефективному управлінню ризиками легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, які є актуальними для України, посиленню використання БС ризик-орієнтованого підходу.

Розроблено практичні рекомендації щодо використання БС ризик-орієнтованих підходів у фінансовому моніторингу, зокрема, необхідності активізації банківського аутсорсингу в частині розробки: критеріїв та механізмів належного, ґрунтовного та всебічного вивчення типів клієнтів, для яких характерний підвищений ризик у сфері фінансового моніторингу; критеріїв ризику з метою адекватної оцінки рівня ризику клієнта/послуги; механізмів, сценаріїв, інструментів ефективного ризик-орієнтованого аналізу фінансових операцій клієнтів.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі проведених теоретичних узагальнень запропоновано вирішення актуального наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних положень, розробленні методичних підходів та практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності ОФТ БС України. Проведене дослідження дало можливість зробити такі висновки.

1. Трансформація в БС є еволюційно-реформаторським процесом, спрямованим на якісні та кількісні перетворення в всіх аспектах його функціонування, які у сукупності забезпечують його ефективність та еволюцію банківської діяльності. До особливостей такої трансформації належать: фундаментальні зміни в попередньо стійкій та тривалій системі відносин між банками та економічними агентами; модифікація основних якісних і кількісних характеристик функціонування БС; оновлення інституційної структури з відповідними взаємозв'язками між її елементами; еволюційний характер перетворень, що ґрунтується на досвіді трансформацій світового фінансового сектору; залежність ефективності трансформації БС від інституційної спроможності центрального банку, його політичної незалежності, якості та компетентності рішень.

2. Класифікація трансформації в БС надала змогу виокремити такі її види, зокрема: за напрямом проведення (організаційна; функціональна; інноваційна); за передумовами (викликана внутрішніми або зовнішніми чинниками); за типом (умов функціонування БС; ролі БС в економіці; відносин, які виникають між банками та економічними агентами при пропозиції банківських послуг); за ступенем зрушень (кардинальна; суттєва; помірна); за способом здійснення (реформаторсько-радикальна; природно-еволюційна; еволюційно-реформаторська (комбінована); за результатом змін (структурна; параментрична; технологічна; функціональна); за ефективністю (швидка; прискорена; повільна); використання можливостей (пов'язана з використанням наявних можливостей; пов'язана з нарощуванням можливостей; пов'язана зі створенням якісно нових можливостей).

3. ОФТ БС – це система взаємопов'язаних змін в організації та функціях БС, які у сукупності забезпечують його трансформацію та досягнення стійкого розвитку, попередження кризових явищ і нівелювання їх негативних наслідків. До напрямів ОФТ БС належать: організаційні (зокрема, вибір принципу побудови БС – універсальності чи сегментування; визначення порядку створення, організації та припинення діяльності універсальних і спеціалізованих банків; удосконалення системи регулювання та нагляду; визначення оптимальної частки іноземного та державного капіталу в БС; визначення бізнес-моделі розвитку БС); функціональні (посилення ролі системного зв'язку в БС в межах забезпечення виконання ним стабілізаційної функції, враховуючи її соціально-стабілізаційний характер; підвищення ефективності виконання БС трансформаційної функції за рахунок покращення механізму трансформації залучених коштів для кредитування пріоритетних галузей економіки; поглиблення якості відносин між БС та економічними агентами під час виконання емісійної, трансформаційної та стабілізаційної функцій) трансформації.

4. Форми ОФТ БС тісно пов'язані з її напрямками та супроводжуються: реструктуризацією (реорганізацією) БС; реформуванням організаційних і функціональних аспектів ведення банківської діяльності; інноваційними оновленнями в БС. Формами ОФТ БС є: зміна принципу побудови БС; трансформація порядку створення, організації та припинення діяльності універсальних і спеціалізованих банків; трансформація системи регулювання та нагляду за банками; перерозподіл БС за критерієм походження капіталу банків; трансформація бізнес-моделі розвитку БС, видів банківських операцій, послуг, продуктів; зміна впорядкованості БС; трансформація функцій БС, механізму їх виконання. Окремі форми ОФТ БС можуть відбуватись одночасно з огляду на складність і комплексний характер процесу трансформації.

5. Концептуальні недоліки та проблеми у функціонуванні вітчизняного БС в умовах його ОФТ, виявлені за результатами SWOT-аналізу засвідчують особливості ОФТ БС, зокрема: жорсткий та адміністративний характер змін і перетворень у вітчизняному БС, враховуючи радикальне «очищення» БС, націоналізацію АТ «КБ «ПРИВАТБАНК»; концентрацію ризиків, які супроводжують ОФТ БС та впливають на її тривалість, а також зумовлюють появу трансформаційної нестабільності та кризи, зокрема, непослідовність політики державних органів під час впровадження реформ в БС упродовж усього періоду його становлення та розвитку; невизначеність стратегії його розвитку; відсутність оперативного реагування на недоліки, кризи, дисбаланси в БС; слабкий еволюційний характер змін, що проявляється у низькому рівні виконання БС його функцій, зокрема, з огляду на неефективний перерозподіл та трансформацію залучених банками коштів між економічними агентами.

6. Результати декомпозиційного аналізу прибутковості власного капіталу БС в умовах його ОФТ, у т.ч. в розрізі груп банків за приналежністю їх капіталу, засвідчують поступове відновлення БС, зокрема, у 2018 р. всі групи банків мали достатню прибутковість (показники ROA та ROE перебувають в межах 1-2% та понад 10% відповідно). Отримання БС прибутку засвідчує позитивний вектор перетворень, ініційованих регулятором і реалізованих БС. Водночас, висока волатильність прибутку, збиткова діяльність банків упродовж 2014-2017 рр.,

зменшення дохідності активів, значне інвестування в ОВДП (зокрема, в державних банках), високе значення мультиплікатора капіталу та чистого спреду, вказують, що особливістю ОФТ БС України є низька ефективність реагування на недоліки в діяльності банків їх топ-менеджментом, недостатня участь акціонерів при встановленні вектору діяльності та формуванні моделі розвитку банку.

7. Заходи з реформування БС, здійсненні НБУ, найсуттєвіше впливають на його ОФТ, що зумовлено чіткою регламентацією функціонування БС. Внаслідок реформ, ініційованих НБУ в БС упродовж останніх 5 років відбулися такі якісні перетворення: впроваджено принципи прозорості в БС внаслідок встановлення вимог щодо розкриття банками структури власності та їх реального кінцевого бенефіціарного власника (контролера), прозорості та законності джерел походження коштів, які вносяться до статутного капіталу банків; виявлено реальні обсяги кредитування банками пов'язаних з ними осіб, посилено взаємодію НБУ з банками в процесі приведення останніми кредитної діяльності у відповідність до нормативних значень; запроваджено ризик-орієнтований підхід у сфері фінансового моніторингу в банках; розширено комунікації НБУ з БС, населенням, іншими економічними агентами, міжнародною спільнотою з метою підвищення довіри населення до БС, фінансової грамотності та фінансової інклюзії; поглиблено соціальну відповідальність банків перед вкладниками та кредиторами завдяки запровадженню вимог до банків щодо створення адекватних бізнес-моделей та стратегій розвитку.

8. Методичний підхід до оцінки рівня ОФТ БС на основі розрахунку узагальненого індикативного показника (Пофт) дозволяє комплексно врахувати кількісні зміни у БС та ключові показники його функціонування, а також адекватно оцінити трансформаційний стан БС. Результати розрахунку Пофт БС України за 2003-2018 рр. свідчать про те, що низький рівень ОФТ БС прослідковується у період 2014-2017 рр., враховуючи суттєві зміни у кількості діючих банків, незначне відношення банківських кредитів до ВВП та збиткову діяльність вітчизняного БС. Водночас, у 2018 р. значення Пофт засвідчує якісні зміни у функціонуванні БС. Оцінка рівня ОФТ БС є складовою системи заходів з підвищення її ефективності, що полягають у формуванні набору послідовних інструкцій (заходів, дій), спрямованих на досягнення регулятором ефективної трансформації БС.

9. Напрями вдосконалення ОФТ БС України полягають у поглибленні процесів його реструктуризації за різними критеріями (зокрема, походженням капіталу банків, типом побудови БС (універсальності/сегментування), видами банків, їхнім розміром). Враховуючи поточний трансформаційний стан економіки України та особливості ОФТ вітчизняного БС доцільно створити спеціалізовані банки (зокрема, інвестиційний та експортно-імпортний) на базі банків з державною часткою, активізувати розвиток регіональних кооперативних банків. Реалізація зазначених заходів вимагає перегляду моделей розвитку державних банків, аспектів корпоративного управління в них, а також трансформації структури їх активів шляхом зменшення частки ОВДП, нарощення обсягів кредитування, забезпечення ефективного управління проблемною заборгованістю.

10. Інструментарій підвищення ефективності ОФТ БС включає: реалізацію трансформаційних змін у БС через системно важливі банки; використання рефінансування НБУ банків як додаткового джерела для кредитування економіки України; посилення системного зв'язку між банками шляхом запровадження

банківськими асоціаціями міжбанківської бази даних ризикових клієнтів; посилення ризик-орієнтованого підходу в діяльності банків, зокрема, у сфері фінансового моніторингу. З метою адекватного визначення системно важливих банків необхідно враховувати фактичну структуру виданих банками кредитів, а також обсяги коштів, отриманих банками від НБУ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Дрозд І.В. Банківський сектор економіки України: огляд проблем і перспектив розвитку / І.В. Дрозд // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – Вип. 11. – С. 229-235. (0,83 друк. арк.). – [Index Copernicus].

2. Дрозд І.В. Особливості трансформаційних процесів у функціонуванні банківського сектору економіки України / І.В. Дрозд // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2015. – Вип.10 (2). – С. 135-141. (0,79 друк. арк.). – [Index Copernicus].

3. Дрозд І. В. Оцінка прибутковості банківського сектору економіки України / І.В. Дрозд // Вісник Університету банківської справи. – 2018. – № 2 (32). – С. 17 – 25. (0,83 друк. арк.). – [Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, ResearchBib, CiteFactor Academic Scientific Journals].

4. Дрозд І.В. Сучасний стан та стратегічні орієнтири розвитку банківського сектору економіки України в умовах кризи / І.В. Дрозд // Збірник наукових праць «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики». – 2016. – Том 2, № 21. – С. 45-54. (0,75 друк. арк.). – [Web of Science; Ulrich's Periodicals Directory; Index Copernicus; Citefactor; ResearchBib; Universal Impact Factor].

5. Кузнецова А. Я. Підвищення ефективності організаційно-функціональної трансформації банківського сектору / А.Я. Кузнецова, І.В. Дрозд // Бізнес Інформ. - 2019. - №2_2019. - С. 375-382 (0,67 друк. арк.). – [Index Copernicus, Academic Journals Database, Ulrichsweb Global Serials Directory та інші]. *Особистий внесок: розроблено науково-методичний підхід до оцінки рівня організаційно-функціональної трансформації банківського сектору як складової системи заходів з підвищення ефективності організаційно-функціональної трансформації вітчизняного банківського сектору (0,32 друк. арк.).*

У зарубіжних виданнях:

6. Drozd I. The foreign capital influence on the banking system of Ukraine / I. Drozd // Canadian Journal of Science, Education and Culture. – 2014. – No.2.(6), (July – December). Volume II. “Toronto Press”. – P. 515-522. (0,54 друк. арк.). – [Scopus].

7. Kuznyetsova Anzhela. The Essence and Methodological Aspects of Transformation of The Ukrainian banking sector / Anzhela Kuznyetsova, Iryna Drozd // The scientific method (Warszawa, Poland). – 2017. – № 6 (6). – P. 63-68. (0,58 д.а.). – [Scientific Indexing Services, International Innovative Journal Impact Factor (IIJIF), International Scientific Indexing, Directory of Indexing and Impact Factor (DIIF)]. *Особистий внесок: проаналізовано теоретико-методологічні підходи до визначення сутності трансформації банківського сектору, узагальнено особливості, що визначають таку трансформацію (0,29 друк. арк.).*

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Дрозд І.В. Організаційно-функціональні аспекти трансформації банківського сектору економіки України / І. В. Дрозд // Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи та економіки»: тези доповідей учасників VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених ДВНЗ «Університет банківської справи». – К., 2018. – С. 29-32 (0,25 друк. арк.).

9. Дрозд І.В. Підходи до визначення соціальної функції банківського сектору / І.В. Дрозд // Проблеми розвитку фінансово-кредитної системи: тези доповідей учасників XIX Міжнародної наукової конференції молодих вчених, аспірантів та студентів Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи». – Л., 2019. – С. 118-120 (0,25 друк. арк.).

10. Дрозд І.В. Проблеми та перспективи розвитку банківських платіжних карток / І.В. Дрозд // Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: тези доповідей учасників IV науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). – К., 2014. – С. 30-32 (0,16 друк. арк.).

11. Дрозд І.В. Проблеми та перспективи розвитку банківського сектору економіки України / І.В. Дрозд // Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: тези доповідей учасників V науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. – К., 2015. – С. 30-32 (0,16 друк. арк.).

12. Дрозд І.В. Тенденції розвитку банківського сектору економіки України / І.В. Дрозд // Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 12-13 грудня 2014 року) / Східноукраїнський інститут економіки та управління. – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2014. – С. 65-69 (0,21 друк. арк.).

13. Дрозд І.В. Стратегічні орієнтири розвитку банківського сектору економіки України в сучасних умовах / І.В. Дрозд // Інтеграція України у європейський та світовий фінансовий простір: тези доповідей учасників XII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. – Л., 2017. – С. 71-74 (0,13 друк. арк.).

14. Дрозд І.В. Трансформація банківського сектору економіки України в умовах лібералізації фінансових ринків / І.В. Дрозд // Фінансові та обліково-аналітичні аспекти розвитку економічних систем: Збірник тез XV Міжнародної наукової конференції аспірантів та студентів, 26-27 березня 2015 року / Відп. за вип. В.В. Рисін. – Львів: ЛІБС УБС НБУ, 2015. – С. 160-163 (0,13 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Дрозд І.В. Організаційно-функціональна трансформація банківського сектору економіки України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – ДВНЗ «Університет банківської справи», Київ, 2019.

У дисертації досліджено теоретико-методологічні підходи до визначення сутності трансформації банківського сектору, її особливостей, запропоновано її класифікацію. Визначено сутність організаційно-функціональної трансформації банківського сектору економіки. Обґрунтовано напрями та визначено форми організаційно-функціональної трансформації банківського сектору.

Оцінено функціонування вітчизняного банківського сектору з використанням SWOT-аналізу та проаналізовано його прибутковість з використанням методики декомпозиційного аналізу (факторної моделі Дюпона) в умовах організаційно-функціональної трансформації банківського сектору. Виявлено вплив заходів НБУ з реформування вітчизняного банківського сектору на його організаційно-функціональну трансформацію. Обґрунтовано особливості організаційно-функціональної трансформації вітчизняного банківського сектору.

Запропоновано методичний підхід до розрахунку рівня організаційно-функціональної трансформації банківського сектору, який є складовою системи заходів з підвищення ефективності організаційно-функціональної трансформації банківського сектору. Розроблено напрями вдосконалення організаційно-функціональної трансформації банківського сектору, зокрема, щодо його реструктуризації за різними критеріями. Визначено та обґрунтовано інструменти підвищення ефективності організаційно-функціональної трансформації банківського сектору.

Ключові слова: банківський сектор, банки, центральний банк, організаційно-функціональна трансформація банківського сектору, прибутковість, реформування, реструктуризація, SWOT-аналіз.

АННОТАЦИЯ

Дрозд И.В. Организационно-функциональная трансформация банковского сектора экономики Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – ГВУЗ «Университет банковского дела», Киев, 2019.

В диссертации исследованы теоретико-методологические подходы к определению сущности трансформации банковского сектора, ее особенностей, предложена ее классификация. Определена сущность организационно-функциональной трансформации банковского сектора экономики. Обоснованы направления и определены формы организационно-функциональной трансформации банковского сектора.

Оценено функционирование отечественного банковского сектора с использованием SWOT-анализа и проанализирована его доходность с использованием методики декомпозиционного анализа (факторной модели Дюпона) в условиях организационно-функциональной трансформации банковского сектора. Виявлено влияние мер НБУ по реформированию отечественного банковского сектора на его организационно-функциональную трансформацию. Обоснованы особенности организационно-функциональной трансформации отечественного банковского сектора.

Предложен методический подход к расчету уровня организационно-функциональной трансформации банковского сектора, который является составной

частью системы мер по повышению эффективности организационно-функциональной трансформации банковского сектора. Разработаны направления совершенствования организационно-функциональной трансформации банковского сектора, в частности, его реструктуризации по различным критериям. Определены и обоснованы инструменты повышения эффективности организационно-функциональной трансформации банковского сектора.

Ключевые слова: банковский сектор, банки, центральный банк, организационно-функциональная трансформация банковского сектора, прибыльность, реформирование, реструктуризация, SWOT-анализ.

ABSTRACT

Drozd I.V. Organizational and functional transformation of the banking sector of the economy of Ukraine. – Manuscript.

The dissertation work for a PhD degree in economics, specialty 08.00.08 – money, finance and credit. – SHEI “Banking University” Kyiv, 2019.

In the thesis, the theoretical and methodological foundations of the transformation of the banking sector of the economy were investigated; its essence, features, its classification and types were summarized. An approach to the definition of organizational and functional transformation of the banking sector of the economy has been developed. The directions and forms of organizational and functional transformation of the banking sector are substantiated.

A clarification of the notion “transformation of the banking sector,” which is due to the breadth of the scope of application of the term “transformation,” and requires the specification of its organizational and functional nature, is proposed. A scientifically-methodical approach to defining the organizational and functional transformation of the banking sector of the economy as a system of interrelated structural changes in the organization and functions of banking activities is developed, in the aggregate they ensure the transformation of the banking sector of the economy and achieve a high level of resilience that can prevent crisis phenomena and level their consequences trends in the global financial market and at the level of the national economy.

Evaluated the functioning of the domestic banking sector in terms of its organizational and functional transformation using the SWOT analysis. Analyzed the profitability of the banking sector of Ukraine using the methods of decomposition analysis (factor DuPont model). The influence of the NBU measures to reform the domestic banking sector on its organizational and functional transformation is determined. The features of the organizational and functional transformation of the domestic banking sector are substantiated.

According to the results of the analysis of the functioning of the domestic banking sector, the characteristic features of its organizational and functional transformation were revealed, in particular: the reformist mode of change and at the same time the weak evolutionary nature of the transformations; the concentration of risks throughout the entire period of development of the banking sector formed the basis for transformational instability and crisis; ineffective response to shortcomings and the accumulation of problems directly by top management of banks, insufficient participation of shareholders in determining the vector of activity and development model of the bank; adaptive nature to the conditions of the economic space in Ukraine, which is manifested through a

significant lag between regional development, inadequate lending to the population, overflow of capital attracted by banks to lending to economic entities for current needs, etc.

A methodical approach to calculating the level of organizational and functional transformation of the banking sector is proposed. It is substantiated that this approach is an integral part of the developed system of measures to improve the efficiency of organizational and functional transformation of the banking sector. Directions for improving the organizational and functional transformation of the banking sector, in particular, the restructuring of the domestic banking sector, have been developed. The tools for improving the efficiency of the organizational and functional transformation of the banking sector are identified.

Keywords: banking sector, banks, central bank, organizational and functional transformation of the banking sector, profitability, reform, restructuring, SWOT analysis.